

**דברים שנאמרו בשנת תשי"ד בכינוס
לזכר קדושי סומבטהלי ושארואר
מאת הרב מרדכי שטיין שליט"א (אחי המחבר)
לפנים רב בסומבטהלי
"מה אעידך, מה אדמה לך, הבת ירושלים,
מה אשׁוה לך ואנחמך, בתולת בת ציון,
כי גדול כיום שברך, — מי ירפא לך."**

א"ח 1234567

(איכה ב' יג)

אנקה זו, של נביא החורבן, מתפרצת מלבי, בזכרי אהובינו
מחמדינו כלואי הגיטאות סומבטהלי ושארואר, שהוסעו לפני עשר
שנים למחנות המות. בזכרי חללי גדודי צבא העבודה, שהוצאו לשדי
המלחמה מהמרכז של קאסעג. שאלתו הכאובה של המקונן האלוקי,
מכרסמת רוחי ומדריכה מנוחתני. "מה אעידך מה אדמה לך הבת
ירושלים."

בספר ירמיהו נמצא פסוק קצר זה: "וישב ירמיהו בחצר
המטרה עד יום אשר נלכדה ירושלים, — — והיה כאשר נלכדה
ירושלים." (ירמיהו לח, כח) המילים האחרונות שבפסוק נראות כותרת
לסיפור, שבו רצה הנביא לתאר, מה היה כאשר נלכדה ירושלים.
אולם הסיפור חסר מן הספר. ולמה? מדוע אין הנביא מתאר את
מאורעות החורבן, אחרי אשר כבר העלה בכתב את הכותרת לתאור
זה? והתשובה היחידה לתמיהה זו היא, כי כאשר רצה הנביא
לבצע את אשר הבטיח בכותרת, ולתאר את מאורעות החורבן, מה
היה כאשר נלכדה ירושלים, עזבוהו כחותיו, ולא היה ביכולתו להעלות
בכתב את אשר ראו עיניו. מאורעות החורבן היו כה אכזריים ונוראים,
עד אשר עלו למעלה מכל דמיון. גם נביא המנוסה ביסורין, המעיד
על עצמו: "אני הגבר ראה עני בשבט עברתו" (איכה ג' א), מרוב
התרגשות והמיית לב, לא קמה בו רוח לתאר את המחזה של "והיה
כאשר נלכדה ירושלים". כי האויב אשר לכד את ירושלים חכם היה

להרע, וידע להגדיל באכזריות את יסורי החורבן, עד אשר עלו למעלה מכל חזיונות היסורים של נביא היסורים.

מה שאירע לירמיהו הנביא, בחורבן בית ראשון, אירע לרבינו הקדוש בחורבן בית שני. הגמרא מספרת (חגיגה ה, :) "רבי הוי נקיט ספר קינות וקא קרי בגויה, כי מטא להאי פסוקא, "השליך משמים ארץ", (איכה ב' א), נפל מן ידיה — ספר הקינות — אמר מאיגרא רם לבירא עמיקתא כאשר קראו פעם רבי בספר הקינות, עלתה המיית רוחו והתרגשותו, עד אשר תשש כחו ונפל הספר מידו.

"אוי לי על שבריי" (ירמיהו, י"ט) מקוננת השכינה כביכול, וכשגלו יהודה ובנימין — מספרת האגדה — כביכול, אמר הקב"ה, מעתה אין בי כח לקונן עליהם. (פתיחתא דאיכה רבתי ב'; ילק"ש ירמיהו רפג). ואנן מה נעניה אבתרייהו! האם נותר בנו רוח לבכי ומספד, אחרי השואה אשר פקדה את יהדות אירופה, ונהרגו על קדוש השם אחינו הקדושים ובתוכם כלואי הגיטאות סומבטהלי ושארואר, וקדושי צבא העבודה שהוצאו להורג מהמרכז של קאסעג. היכול נוכל לקונן ולבכות על אבדן יקירנו מחמדי נפשנו משוש תפארתנו, בדרך כה אכזרית "על שבר בת עמי השברתי קדרתי, שמה החזיקתני" ! מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה יומם ולילה את חללי בת עמי". (ירמיהו ח כא-כג).

"מה אעידך" מקונן הנביא, היכול אוכל להעיד ולספר לדור אחרון כי יבוא, את מאורעות החורבן שהיו כה אכזריים, שהגדילו ועלו על כל חזיונות היסורים שחזיתי אי פעם על ישראל. ואנחנו! היכול נוכל לשום תעודה היסטורית, לחרוט בחרט אנוש מחזה העינויים והיסורים העל אנושיים של השואה, אשר המיטו בני עולה על יהדות אירופה.

"מה אדמה לך הבת ירושלים", הנמצא אומן הדיבור, אשר בדמיונו העז יתאר משהו מן הכאב והשבר אשר מצא את עמנו בחורבן יהדות אירופה.

"מה אשוה לך ואנחמך, בתולת בת ציון" ! לאיזו מתקופת השמד שעברו על עמנו הנענה והנדכה, נוכל להשוות את השמד האחרון של תקופת השואה האירופאית, אשר בה הגיע הרצח לשיאו, ובהמצאות שטניות הושמדו מיליוני אחינו, בעינויים ויסורים קשים ורעים, לעלא לעילא מכל דמיון אנושי.

^{הוצר החכמה} "כי גדול כים שברך" ! אין לה סוף וקצה (לשברנו), וכשם שאין קנה מדה למדוד בה את הים הגדול, כך אין קנה מדה למדוד בה את האין סוף של שברנו כאבנו.

"מי ירפא לך"? ! היש מי מיצורי קדם, אשר יחבוש את מכתך, ירפא את שברך, וינחמך באבלך האין סופי? "נגזרה גזרה על המת שישתכח מן הלב" (רש"י, בראשית לא, לה) וברבות הזמנים והתאריך הימים מוקל האבל, פג הכאב, נרפא השבר, והתוגה עוברת מן העולם, האם נגזרה גזרה זו גם על מתנו אנו? על מחמדינו יקירנו שנחטפו מאתנו באופן כה אכזרי? האם במרחקי הזמן נמצא תרופה לשברנו, גם אנחנו? הרי אחרי עשרות שנים עדיין טריה המכה כמו ביום שהונחתה עלינו! לא רככה בשמנו של הזמן ותרופתו, "מתנחמים על המתים" (ב"ר פד יט) ואין מתנחמים על אלו שהועלו חיים על המוקד. ומתו מיתה כה משונה, ביסורים קשים ועינוים רעים. הזמן לא יכול ל"הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו"! (שמואל ב' א כג) לאהובנו יקירנו, שהיו לנו נעימים בחייהם, — ולא נפרדו מאתנו במות.

^{הוצר החכמה} גם ברבות הזמנים לא נוכל לשכוח, את גדולינו הגאונים הרבנים, ואת מנהיגי הקהילות אשר במסירות נפשם הטהורה עמדו על משמרתם לשרת בקדש, ולא עמדה להם זכותם ביום עברה וזעם, ונהרגו ונספו עם קהילותיהם ביחד, "ולא היה ביום אף ה' פליט ושריד!" (איכה ב כב).

לעולם לא נוכל לשכוח את רבנו הקדש, הגאון הצדיק מוהר"ר מרדכי מאיר בנדיקט זצוק"ל הי"ד. הוא היה תלמיד חכם שלא נמצא רבב על בגדיו, כי היה האיש בגופו ובנפשו, כולו אומר כבוד והערצה. הגיע לזקנה מופלגת, עד שהועלה למוקד, ויצתה נשמתו בקדושה וביטהרה, וקידש שם שמים בחייו ובמותו.

דמות בלתי נשכחת היא לנו הגאון הצדיק מוהר"ר גבריאל גשטטנר זצוק"ל הי"ד. אביהם של יתומים ועניים היה, לומד ולימד תורה בקדושה וביטהרה, ממש במסירות נפש, כידוע לכל באי עירו בסומבטהלי, שגם בחוליו לא הפסיק מלתת שיעוריו לפני תלמידי הישיבה, ובעלי בתים.

חקוק על לוח לבנו ישאר לנצח, זכרו של הגאון הצדיק, חסיד שבכהונה, מוהר"ר מנחם פיישר זצוק"ל הי"ד. בר אבהן היה ובר

אורין, למד תורה לשמה ומחזיק ידי לומדיה, ומקיימי מצותיה. עסק בצרכי צבור באמונה, וכל נכה רוח וקשה יום מצא בו פטרונו הדואג עבורו ומשיב רוחו.

ואתם בדומה להם הרב הגה"ק ראב"ד דקהל יראים ינושהו זצוק"ל הי"ד. וכן יתר רבני המחוז, ה"ה הרב ד"ר יצחק לינקס מקאסעג ז"ל הי"ד, והרב ד"ר קרויס מקערמענד, שעמדו בראש קהילותיהם כמורים ומנהיגים רוחניים. על כולן נאמר באגדה "החכמה מאין תמצא (איוב כח יב) — תלמיד חכם שמת אין אנו מוצאים תמורתו" (ב"ר צא יא).

"עיני עוללה לנפשי — ארשב"ג, ת"ק בתי סופרים היו בביתר, וזה הקטן שבהם לא היה פחות מ-ג' מאות תנוקות — ובאו השונאים, כרכו כאו"א בספרו ושרפו אותם, ולא נשתייר מהם אלא אני, וקראתי על עצמי; עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי" (איכה ג נא, איכה רבתי ג לח). אף אנו שרידי השואה נוכל לקרוא על עצמנו "עיני עוללה לנפשי — מכל בנות עירי", כי נפשינו תאבל ותכאב על כל אשר עשו השונאים, כי כרכו יחד אמהות וילדיהן ושרפום, פעוטים ותינוקות של בית רבן, בחורי ישיבה נערים ונערות יחדיו אומללו הושמדו. "אשר טיפחתי וריביתי איבי כלם" (איכה ב, כב). "על אלה אני בוכיה, עיני עיני יורדה מים, כי רחוק ממני מנחם משיב נפשי, היו בני שוממים כי גבר אויב" (איכה א טז).

באנקתו של ירמיהו הנביא יש לכאורה צליל של יאוש. לכאורה משמע, כאלו מתוך אנקת כאב של יאוש, מתמיה הנביא — "מי ירפא לך"? ! אולם חז"ל מתנגדים נמרצות מלהכניס משמעות כזו בדברי המקונן האלוקי. כפי תפיסתם הנכונה, אין תמיהתו של הנביא תמיהה של יאוש ח"ו. ואין כונת הנביא לומר ח"ו — האם יש מי אשר ירפא לך. תמיהתו של הנביא היא תמיהה של התפעלות, מרוממותו של הרופא אשר ירפא לך, שהוא — הרופא לכל תחלואיכי! בתמיהה של התפעלות קורא הנביא אל בתולת בת ציון, כי גדול כיום שברך — מי ירפא לך? מי הוא זה אשר בכחו וביכולתו שירפא לך — הגואל משחת חייכי! ראי והתבונני, מה מרומם הוא ומה גדול ועצום הוא הרופא אשר ירפא את שברך האין סופי — שהוא גדול כיום. ובהתפעלותו של הנביא ישנה התשובה על תמיהתו. לא לחינם השוה הנביא את שבר בתולת בת ציון אל האין

סוף של הים. בדברי ההקש התלמודי מדרשי הסיק רבי חולפאי (איכה רבתי ב כב) "מי שהוא עתיד לרפאות שברו של הים — הוא ירפא לך" ! המסתכל בים הרוגש תמיד, ובגליו ההומים בלי הרף ובלי סוף, יתעורר בו מאליו התמיהה, מאין באים גלי הים ולאן הם הולכים ? מה התועלת בהמית גלי הים ? ובעל המדרש רואה בהמית גלי הים התדירית את התגלות האלוקי בטבע, הלא "רגע ויהמו גליו, ה' צבאות שמו" ! אולם, הלא גם "נותן שמש לאור יומם, חקות ירח וכוכבים לאור לילה — ה' צבאות שמו" ! (ירמיהו לא לד). וכשם שפעולות אלו לא לחינם מפעיל אותם ה' צבאות ב"ה, כי הן מביאות תועלת רבה לבריאה כולה, בשפע האור והחום ובתועליות אחרות שאינן גלויות לנו, כן לא לחינם ולשוא היא הפעולה אשר בה ה' צבאות "רגע הים ויהמו גליו" ! כי יש בה תועלת רבה לבריאה כולה, אף שתועלתה מוסוית, ואינה גלויה לעינינו. הנביא רואה במשברי הים וגליו הבלתי פוסקים, והבלתי תועלתיים לכאורה, את התגלות ההשגחה העליונה, אשר היא היודעת את המאין והלאן של משברי הים וגליו, ומה תועלתן המוסוית והמוסתרת מאתנו. כן רואה הנביא התגלות ההשגחה העליונה במשברי עם ישראל והמית גלי ההיסטוריה שלו ; העליון, המנהיג עולמו ברחמים, הוא היודע את המאין והלאן של גלי ההיסטוריה הישראלית, ותועלתם הסופית. הוא בעצמו ידע להשקיט משברים אלה, והוא בעצמו ירפא את שברך האין סופי בת ירושלים בתולת בת ציון. "כי כה אמר ה', מצא חן במדבר עם שרידי חרב, הלך להרגיעו ישראל" ! (ירמיהו לא א).

ומי שאמר לעולמו די, יאמר ליסורנו די, ויקים לנו המקרא שכתוב "וגלתי בירושלים וששתי בעמי ולא ישמע בה עוד קול בכי וקול זעקה" ! (ישעיה סה יט). "לטום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר, שמן ששון תחת אבל, מעטה תהלה תחת רוח כהה, וקרא להם אילי הצדק מטע ה' להתפאר. ובנו חרבות עולם שממות ראשונים יקוממו וחדשו ערי חרב שממות דור ודור" ! (ישעיה סא ג-ד).

ת.נ.צ.ב.ה.